

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA SELAMİ MÜNİR YURDATAP'IN HALK EĞİTİMİ BAĞLAMINDA YAPTIĞI YAYIN FAALİYETLERİ*

Necla Gül ERCAN**

Öz: Halk ağzından derlenmiş ya da basılı olarak karşımıza çıkan halk kitapları, kültürümüze ait birçok unsuru bünyesinde taşımaktadır. İlk olarak bu kitaplar sözlü kültür ortamında yayılmış ve ağızdan ağza aktarılarak nakledilmiştir. Sözlü kültür ortamında meydana gelen bu kitaplardaki ürünler zaman içerisinde yazılı kültüre aktarılarak halkın eğitime, halkın kültürel açıdan gelişmesine katkıda bulunmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde iktidarın desteğiyle halk kitaplarının modernizasyonu için adım atılmıştır. Bu adım neticesinde halk kitabı yazan yazarların kitaplarının tema ve içerik bakımından değiştirilerek toplumun yaşadığı olay ve durumların anlatılması istenmiştir. 1937 yılında ortaya atılan projeye birçok yazar destek vererek katkıda bulunmuştur. Bu yazarlardan biri de Selami Münir Yurdatap'tır. Çalışmamızda, Selami Münir Yurdatap'ın halk eğitimi bağlamında yazdığı halk kitapları tespit edilecek ve değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: halk kitabı, halk hikâyesi, halk kültürü, halk eğitimi, Selami Münir Yurdatap.

SELAMI MÜNİR YURDATAP'S PUBLISHING ACTIVITIES IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC IN THE CONTEXT OF PUBLIC EDUCATION

Abstract: Folk books compiled from the public or available in print contain many elements of our culture. First, these books were published in an oral culture environment and transferred from mouth to mouth. The products in these books, which occurred in the oral culture environment, were transferred to the written culture over time and contributed to the education of the people and the cultural development of the people. In the early Republican Period, steps were taken to modernize the people's books with the support of power. As a result of this step, the authors who wrote folk books were asked to change their books in terms of theme and content, and to explain the events and situations experienced by the society. Many authors supported and contributed to this project, which was launched in 1937. One of these authors is Selami Münir Yurdatap. In our study, the folk books written by Selami Münir Yurdatap in the context of public education will be determined and evaluated.

Key Words: folk book, folk story, folk culture, public education, Selami Münir Yurdatap.

ORCID ID : 0000-0003-4781-3810

DOI : 10.31126: akrajournal.812881

Geliş tarihi : 19 Ekim 2020 / Kabul tarihi: 29 Kasım 2020

* Bu makale hazırlamakta olduğum “*Selami Münir Yurdatap ve Halk Bilimi*” konulu doktora tezinden üretilmiştir.

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Giriş

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte başlayan modernleşme hareketi, gerek sosyal gerek kültürel alanda birçok reformu beraberinde getirmiştir. Toplumun her alanında kendini hissettiren reformlar, basın - yayın organları vasıtasıyla topluma aktarılmıştır. Bu dönemde yazarlar, sözlü kültür ortamından derledikleri efsane, destan, masal, halk hikâyesi gibi ürünleri yazıya aktararak halka ilemişlerdir. Yazarlar tarafından sözlü ortamdan derlenerek yazıya aktarılan kültür unsurları ile halk kültürü kavramı ortaya çıkmıştır.

Tahir Alangu halk kültürü kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “*İnsanda halka bağlı olan, halktan gelen maddi ve manevi unsurların toplamıdır.*” (Görkem, 2020: 476). Bu tanımdan hareketle on dokuzuncu yüzyıla baktığımız zaman halk kültürü kavramını içine alan halk kitaplarının içerik ve konusunun eski halk kitaplarının içerik ve konularından farklı olması için reformlar yapıldığını görüyoruz. Yazarlar, ilk olarak halk kitaplarının içeriğine müdahalelerde bulunmuşlardır. Kitapları yeni konularla süslemiş ya da eski konuları değiştirerek yeni halk kitapları yazmışlardır. Bunları topluma iletme gibi girişimlerde bulunarak halkın eğitim seviyesini yükseltmeye çalışmışlardır. Selami Münir Yurdatap da bu doğrultuda eserler vermiştir. Amacımızın daha iyi anlaşılması için yazarın yayın faaliyetlerine geçmeden önce genel anlamda halk kitabı ve halk kitaplarının özellikleri hakkında bilgi vermek doğru olacaktır.

Modernleşme sürecinin başladığı zamanlarda toplum arasında sözlü kültür yaygındı. Halk, sözlü kültür unsurlarının taşıyıcıları olarak kabul edilen meddah ve âşıkları dinleyerek halk hikâyelerini ve destanları öğrendiklerini söyleyebiliriz. Hikâyelerin yazıya geçirilmesiyle anlatılanların kuşaktan kuşağa aktarıldığını görmekteyiz. Geçmiş dönemde temelini ozanlık geleneğinden alan ve on beşinci yüzyıldan sonra âşık adını alan hikâye anlatıcıları, sanatlarını icra edebilmek için köylerde ve kahvehanelerde hikâye anlatma geleneğini sürdürdüler (Öztürk, 2006: 50). Sözlü gelenekte yayılan halk hikâyeleri, yazmadan taşbasmasına ve daha sonra da matbaa harfleriyle basıma geçmiştir (Boratav, 2015: 244). En eski halk kitapları İstanbul'da taş baskısı hâlinde basılmıştır (Spies, 1941: 9). Bu şekilde toplum içerisinde yayılan halk hikâyelerinin köylerde ve okuma salonlarında okunması neticesinde hikâyeleri dinleyenlerin yeni hikâyeler ürettiğini söylemek mümkündür.

Halk romanı olarak da bilinen halk kitaplarının konusu sabittir. Anlatılan tema, “*öteden beri söylenen*” şeydir (Spies, 1941: 14). Halk kitaplarının içeriğini oluşturan halk hikâyelerini Pertev Naili Boratav üçe ayırmıştır.

1. *Arap Acem klasik edebiyatından bize geçmiş hikâyeler: Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin.*

2. *Bazı halk şairlerinin hayatları etrafında teşekkül etmiş hikâyeler: Âşık Kerem, Âşık Garip.*

3. *Menşeinin Türklerde olduğunu tahmin etmekle beraber bir şaire irca edemediğimiz hikâyeler: Şah İsmail* (Boratav, 2016: 20).

Boratav'ın tasnifi halk hikâyelerinin kökeni ile ilgili yapılan bir tasniftir. Faruk Rıza Güloğul'un konuları bakımından yaptığı tasnif şöyledir:

1. *Aşk hikâyeleri: Âşık Gariboğlu, Şah İsmailin torunu, Âşık Garibin torunu*

2. *Cenk kitapları: Yedi Yol Cengi, Hazreti Ali cenkleri*

3. *Halk ağzından dinlenen hikâyeler: Sürmelibey, Beyböğrek ile Akkavak kızı, Emrah ile Selvi*

4. *Millî Kitaplar: Ateş olup sardılar, Yanık Ömer* (Güloğul, 1937: 10-11).

Halk kitaplarının konuları ile ilgili bir diğer görüş Otto Spies'e aittir. Spies, kitapların konularını şu şekilde açıklamıştır: “İki sevgilinin, doğmalarından evlenmelerine, murat alıp murat vermelerine yahut aşk yüzünden ölmelerine kadar devam eden hikâyelerdir.” (Spies, 1941: 14). Bu kitapların konuları genellikle kahramanlık, yiğitlik, aşk, aşk uğruna hayatlarını feda eden yiğitler, bunların söyledikleri şiirler ve türküler, olağanüstü olay ve durumlar oluşturmaktadır.

Kitapların konusu yukarıda vermiş olduğumuz konular ile sınırlı değildir. Kitaplarda imana, ibadete ve ahlaka dair bilgiler de bulunmaktadır (Öztürk, 2007: 402). Halk kitapları ile ilgili çalışma yapan Otto Spies, kitaplarda dinî konulara yer verilmediğini dile getirmiştir. Eserde karşılaştığımız kahramanlar, metni dinsel motiflerle süslemişlerdir. Kahramanların namaz kılması, Allah'a dua etmesi, cami ve çeşme yapmaları bu motiflere örnek teşkil etmektedir. Bu durumlar dışında dinsel temellere dayalı öğelere yer verilmemiştir. Yazar, dinsel öğelerin az bulunduğu bu kitaplarda İslamiyet'in karşımıza “teferruat” olarak çıktığını dile getirmektedir. Halk kitaplarında saz çalınması ve düğün yapılması gibi öğelerin imanın önüne geçtiğini ileri sürmektedir (Spies, 1941: 56).

Spies'in ortaya koyduğu görüşün doğruluğu tartışmalı bir konudur. Halk kitaplarının genelinde dinsel öğeler geri planda tutulmakla birlikte dinî unsurlar da karşımıza çıkmaktadır. Kahramanın ve padişahın pir, Hızır ya da derviş ile karşılaşması ya da kahramanın Hızır elinden bade içmesi karşılaştığımız dinî unsurlara örnek olarak gösterilebilir.

Spies'in ileri sürdüğü bir diğer görüş ise kitapların dili ile ilgilidir: “*Halk kitaplarının dili, “kaba dil” yani görgüsüz, tahsilsiz adamın, halkın aşağı tabakasının dilidir. Bilindiği üzere, hiçbir yerde halk dili ile edebiyat dili arasındaki fark, klasik edebiyatları yalnız münevverlerin malı olan Türklerdeki kadar büyük değildi. Halk dili, henüz, her şeyden evvel halk mahsullerinde bulunmaktadır. Halk kitaplarında hikâye edenin edası, basit ve sade, edebiyat kültürü almışların duygusu için ekseriyetle tamamen iptidaîdir. Hikâye edilen şey, tamamen iddiasız, sade ve az kelimeyle anlatılır. Lisan tekellüflerinden ârî ve*

gramer yapısı itibarı ile basit, hafifi ve tasannusuz, iptidai fakat plastik bir hâlde, hikâye akar gider.” (Spies, 1941: 49).

Spies’in halk kitapları hakkında verdiği bilgilerden hareketle kitapların dilinin sade, anlatımının ise basit olduğunu söyleyebiliriz. Spies’in halk kitaplarının dili ile ilgili söylediklerine karşın Güloğul, halk kitabı yazmanın görüldüğü gibi kolay bir iş olmadığını vurgulamaktadır. Halk kitaplarının yeniden yazılmasını bırakın taklidinin bile zor olduğunu dile getirmektedir (Güloğul, 1937: 8). Boratav, halk kitaplarının içeriğini oluşturan halk hikâyelerinde imla ve mana yanlışlarının düzeltilmesinin yanı sıra hikâyelerde dil ve üslubun da değiştirilmesini faydalı bir iş olarak görmektedir. Ayrıca halk hikâyelerini modern roman ve hikâyeye uydurma işini üstlenen yazarların kitaplardaki eksikleri tamamlayarak hikâyeleri yeni baştan oluşturduklarını öne sürmektedir (Boratav, 2015: 247 – 248). Bu kitaplar, toplumun kültürüne ait unsurlar (âdet, gelenek ve görenek) hakkında bilgi verdiği için kaynak niteliğinde olan metinlerdir.

1. Halk Kitaplarının Yeniden Düzenlenmesi

Halk kitaplarının yeniden düzenlenmesi ve modernleştirilmesi sonucunda kitapların sayısı ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Spies’e göre halk kitaplarının sayısı 15’tir (Spies, 1941: 9). 1937 yılında Matbuat Umum Müdürlüğünün matbaa ve yazarlara verdiği bilgiler sonucunda Faruk Rıza Güloğul’un halk kitapları ile ilgili Dâhiliye Vekâletine verdiği sayı 70’tir. Matbuat Umum Müdürlüğünün sunduğu genelgenin içerisinde adı geçmeyen birçok halk kitabı bulunmaktadır (Boratav, 2015: 254). Bu süreçte, Matbuat Umum Müdürlüğü yazarların yazdığı halk kitaplarını eksik bulmuş halk romanlarında kullanılan dilin, üslubun ve resimlerin hikâyelere uygun olmadığını dile getirmiştir. Konu bakımından ise halk kitaplarının konusunun aynı olduğu halkın okuma ihtiyacını karşılayan kitaplar olmadığı için siyasal iktidar, halk kitaplarını modernleştirmek için bir proje üretmiştir. Bu proje kapsamında 1937 yılında Dâhiliye Vekâleti Bakanı olan Şükrü Kaya, dönemin önemli edebiyatçılarına birer mektup göndererek halk kitaplarını modernize etmeye davet etmiştir. İktidar tarafından yazarlara gönderilen bu mektuba göre, kasaba ve köy kahvehanelerinde “*geniş halk kitlelerinin okuma ihtiyacını karşılamak*” onların “*millî ve kültürel terbiyeleri üzerinde*” etkin olmak amacıyla halk kitapları yazılması istenmiştir (Kurun, 1937: 4). Dâhiliye Vekâletinin bu proje ile ortaya koymak istediği amaçları şöyle sıralayabiliriz:

1. *Halk arasında en çok satılan kitaplar halk hikâyeleridir. Anadolu’da Âşık Garip, Köroğlu, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Yedi Âlimler, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Şahmeran, Kerem ile Aslı, Nasreddin Hoca halk*

arasında en çok okunan halk hikâyeleridir. Bu kitaplar 1937 yılında yeni harflerle, fakat eski üslup ve tarza uygun şekilde basılacaktır.

2. Yazarların Dâhiliye Vekâletine gönderdiği eserler Maarif, iktidar ve Matbuat Müdürlüğü içinde bulunan jüri tarafından değerlendirilecektir.

3. Her eser elli bin tane basılacaktır ve 4-5 forma olacaktır.

4. Nasıl ki Mikimavz tipi daima aynı kalmakla beraber her filmde ayrı bir mevzuun ve ayrı bir muhitin kahramanı oluyorsa, yukarıda adları geçen ve halkın gayet iyi tanıdığı tipleri de yepyeni mevzular içinde kullanmak ve böylelikle halkın alışık olduğu kahramanları yeni Türk inkılâp ve medeniyeti gayelerine uygun telkinler yapan maceralar içinde yaşatmak istiyoruz (Elçin, 1997: 63).

Anadolu köylüsünün eline geçen ilk kitaplar yukarıda adlarını verdiğimiz halk hikâyeleridir. Bu halk hikâyeleri yukarıda verdiğimiz amaçlara göre yeniden basılmıştır. Bu halk hikâyelerinde kahramanların aynı olması fakat hikâyelere yeni konuların dâhil edilmesi, toplumun yaşadığı olayların ve durumların anlatılması kararlaştırılmıştır. Vekâlet, toplumun her kesimine ulaşan halk hikâyeleri ile yapılan inkılâpları Anadolu'nun en küçük mecrasına ulaştırmayı hedeflemiştir. Böylece geniş halk kitlesine ulaşan halk kitapları köylünün okuma ihtiyacını karşılamıştır.

Bu projeye iktidarın katkıları ile destek veren yazarlar dışında, bağımsız bir şekilde iktidarın desteği olmadan katkı sağlayan yazarlar da bulunmaktadır. Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, Muharrem Zeki Korgunal, Selami Münir Yurdatap ve Peyami Safa bu yazarlar arasındadır Peyami Safa, Muharrem Zeki Korgunal, Süleyman Tevfik ve Selami Münir eski basma kitapları yeniden düzenleyip ulusal halk kitabı da yazarak halkın gelişimine ve ilerlemesine katkı sağlamışlardır (Öztürk, 2006: 56 - 57).

1937 yılında eski kitaplarının tema ve içerik bakımından yenilenmesi ve modernleşmesi projesi sınırlı örnekler dışında ileri gidememiştir. Bu projeden verimli sonuç elde edilemediği için yazarlar, yeni tema ve içerik arama yoluna girmişler, devrimi ve Cumhuriyet'i halka telkin edecek ulusal halk kitabı yazmaya karar vermişlerdir (Çakan, 2006: 74). Selami Münir Yurdatap da ulusal halk ve devrimi halka anlatan yazarlar arasında yer almaktadır. Yazarın bu doğrultuda yazdığı halk kitaplarının dili oldukça basit ve sadedir.

Selami Münir Yurdatap,¹ halk kitaplarının modernizasyonu projesine

1. Selami Münir Yurdatap, gazeteci - yazardır. 1910 yılında Trablusgarp'ta dünyaya gelen yazar, Şam Sultanîsinde ve İtalyan Lisesinde okumuştur. 1927 yılında İkdâm gazetesinde gazeteciliğe başlamıştır. Birçok gazete (Vakit, Pembe Gazete, Haber, Şehir, Tasvir, Hürriyet, Son Havadis, Yeni İstanbul) ve dergide (Bıldırcın, Yıldız, Aydıbir, İnci, Akbaba) yazar ve sekreter olarak çalışmıştır. Edebiyat dünyasına birçok çeviri eser kazandıran Selami Münir Yurdatap, mizahî öyküleri ile de dikkat çekmiştir. Yazar, 1987 yılında vefat etmiştir (TDEA, 1998: 615).

iktidarın desteğini almadan katılmıştır. Yazarın halk kitaplarının başında “*bunlar hurafedir, temsildir, inanmayın*” şeklinde açıklamalar bulunmaktadır (Öztürk, 2006: 56). Halk kitaplarının başında yer alan bu açıklamadan anlıyoruz ki yazarın eserlerinde inanç öğelerinin bulunmadığı bunların uydurma eserler olduğu ve bu eserleri okuyan halkın bunlara inanmaması gerektiğidir.

Bu bağlamda halk kitapları, halkı bilgilendirmek, eğitmek ve onların hoşça vakit geçirmesini sağlamak gibi fonksiyonlara sahiptir.

1937 yılında gerçekleşen proje kapsamında eser veren Yurdatap, yenilediği halk kitaplarında toplumun benimsediği olay, durum ve kahramanların dışında millî duygu ve düşünceleri barındıran ulusal halk kitapları da yazmıştır. Yazarın burada amacı, halkın yapılan devrim ve inkılâplardan bu kitaplar vasıtasıyla haberdar olmasını sağlamaktır. Yazar, bu kitaplarla yeni kahramanlar üretecek, devrim ve inkılâpları halka aşılacaktır (Çakan, 2006: 74). Yazarın, halka devrimi ve inkılâpları anlatan kitapları, proje kapsamında yenilediği kitaplara oranla daha çok beğenildiğini ve toplum tarafından daha çok okunduğunu söyleyebiliriz. Bunun sebebini ise şöyle açıklayabiliriz: Sürekli aynı konu ve temaların işlendiği kitaplar, halk tarafından rağbet görmemeye başlamıştır. Bundan dolayı yeni tema ve konuların işlendiği ulusal halk kitaplarına ilgi daha büyük olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde halk kitaplarının çıktığı belli başlı yayınevleri bulunmaktadır. Bozkurt, Yusuf Ziya Bıçak, İkbâl ve Emniyet bu yayınevlerinden birkaçıdır. Yurdatap, bu yayınevlerinin adı değişmeyen yazarları arasında yer almaktadır (Çakan, 2006: 67). Halk kitaplarının modernizasyonu bağlamında eser veren yazarın kitaplarının çoğunda olaylar resimlerle görselleştirilmiştir. Basım evleri ve yazarın kitapları görsel öğelerle süslemesinin nedeni, halk okuma salonlarında okunan kitapların köylüler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Yurdatap'ın halk eğitimi bağlamında yazdığı halk kitaplarını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

A. Aşk hikâyeleri: Ferhat ile Şirin, Âşık Garip, Hançerli Hanım Hikâyesi, Billûr Köşk Hikâyesi, Beybögrek ile Akkavak Kızı

B. Dinî kitaplar: Mufassal ve İlaveli Mızraklı İlmihal, Kerbela Vakası, Yedi Âlimler Hikâyesi

C. Cenk Kitapları: Çakıcı Efe, Hz. Ali ile Re'selgûl Cengi

Ç. Millî Kitaplar: Yanık Ömer ile Güzel Zeynep, Mehmetçik Çanakkale'de.

Yukarıda yapılan sınıflandırmadan hareketle Yurdatap'ın halk eğitimi bağlamında yazdığı halk kitapları hakkında da bilgi verilecektir.

2. Yurdatap'ın Yazdığı Halk Kitapları ve Kitaplarında İşlenen Konular

Aşk kitapları içerisinde ele aldığımız *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde, Mehmene Banu'nun kardeşi Şirin ile nakkaş ustası Behzat'ın oğlu Ferhat'ın aşkları ve bu uğurda yaptıkları fedakârlıklar anlatılır. Mehmene Banu, Şirin için bir köşk yapılmasını ister. Köşk yapıldıktan sonra nakış işi Ferhat ve babasına verilir. Şirin ve Ferhat bu köşkün yapımı sırasında karşılaşır ve birbirlerine âşık olur. Ferhat, Şirin'in aşkıdan saz şairi olur ve Şirin'in aşkı uğruna birçok mücadeleye katlanır fakat amacına ulaşamaz. Eski bir hikâye olan Ferhat ile Şirin hikâyesi, merak ve heyecan uyandırıcı unsurlar taşımaktadır.

Şirin'in ablası Mehmene Banu'nun memleketini adalet içerisinde yönetmesi, halkın refahını sağlaması gibi unsurlar halk kitabı okuyan yazarlar için dikkat çekici bir noktadır. Yazarın burada halka iletmek istediği mesaj, adaletli yönetimin ve halkın huzurunun her şeyden üstün tutulması gerektiğidir. Yazar, İslamî unsurlara yer vererek dinî geri plana atmamıştır. Mehmene Banu'nun rüyasında bir ihtiyar görmesi, Ferhat'ın cenge çıkmadan önce dua etmesi ve rüyasına gelen pirin ona cenk usullerini öğretmesi İslamî motiflerin hikâye içerisinde aktif olarak işlendiğini göstermektedir.

Âşık Garip hikâyesinde zengin bir tüccarın oğlu olan Resul'ün, babası öldükten sonra kendisine bırakılan mirası yemesi sonucu yaşadıkları anlatılır. Resul, babası öldükten sonra babasının bıraktığı mirası babasının dostu sandığı kişilerle beraber yiyip bitirir. Parası kalmayan Resul, çalışmaya karar verir fakat girdiği bütün işlerde başarısız olur. Kahvelerde saz eşliğinde şiir söylemeye başlayan Resul, saz şairi olur ve ailenin geçimini bu şekilde sağlar. Rüyasında bade içen Resul'e Hızır, Âşık Garip adını koyar. Şah Sinem'in aşkına dayanmayan Âşık Garip, onu bulmak için Tiflis'e gitmeye karar verir. Şah Sinem'i bulan Âşık Garip ona şiirler söyler. Bu şekilde Âşık Garip'i rüyasında gören Şah Sinem de onu tanır. Şah Sinem'in hasret ateşi ile yanan Âşık Garip, başlık parası toplamak için gurbete gider. Kahvehanelerde askı asma geleneği ile söylediği türküler ve şiirler söyleyerek başlık parasını biriktirip memleketine döner.

Âşık Garip ve Şah Sinem hikâyesi, merak uyandıran ve içerisinde acıklı olayları da barındıran bir hikâyedir. Kahraman karşımıza mirasyedi bir tip olarak çıkmaktadır. Yazar, yeniden modernize ettiği Âşık Garip Hikâyesi'nde köylünün ilgisini çekmek ve kitapta ortaya koyduğu mesajları halka iletmek için hikâyeyi herkesin anlayabileceği sade bir dille kaleme almıştır.

Selami Münir Yurdatap'ın en eski nüshasından alarak yazdığı *Hançerli Hanım* hikâyesi, İstanbul'da yaşanmış bir aşk hikâyesidir. Hançerli Hanım hikâyesinin kahramanı, babasının bıraktığı parayı yiyen mirasyedi bir tiptir. Hançerli Hanım hikâyesinde ahlaki yönden iyi yetiştirilmiş kahramanın, para

yiyeen kişiler tarafından kandırılması ve babasının bıraktığı mirasın bitmesi sonucu yaşadıkları ele alınır. Süleyman Bey, babasının yakın arkadaşı İbrahim Bey ve teyzesinin öğütleri ile ailesinin kaybettiği itibarı tekrardan kazanmak için farklı yollar dener. Teyzesinin verdiği öğütleri dinleyen Süleyman Bey, sevmediği hâlde Hançerli Hanım ile beraber olur. Süleyman Bey, Hançerli Hanım'ın yanında çalışan cariyeyi (Kamer), sevmektedir. Hançerli Hanım, Süleyman Bey'in Kamer'i sevdiğini anlayınca ona eziyet eder ve Süleyman Bey'den de intikam almak için farklı yollara başvurur. Bu olayın IV. Murad'ın kulağına gitmesi sonucu olaylar daha çok büyür. Hançerli Hanım, IV. Murat tarafından cezalandırılır fakat Süleyman Bey, bu duruma engel olur. Süleyman Bey, hem Kamer'le hem de Hançerli Hanım'la evlenir.

Yazar, hikâyeyi halkın anlayacağı sade bir dille kaleme almıştır. Yurdatap, kitabın ilk baskısında bulunan edep ve ahlaka uymayan kelimeleri çıkartarak Hançerli Hanım'ı yeniden yazmıştır. Yazar, o dönemin eğlence âlemine Boğaziçi yalılarında yaşayan kadınların, genç ve yakışıklı delikanlıları kendilerine âşık etmelerine, zevklerine düşkün olan kadınların çevirdikleri oyunlara, rüşvet vererek yol açtıkları cinayetlerin üzerinde durarak halkın bu durumlardan halk kitapları aracılığıyla haberdar olmasını istemiştir.

Billûr Köşk hikâyesi² içerisinde karşımıza on dört farklı hikâye çıkmaktadır. Hikâyelerin konuları birbirinden farklıdır. Yurdatap'ın kaleme aldığı bu hikâye kitabının giriş kısmında hikâyelerin içeriği ve dili hakkında "*Herkesin anlayabileceği düzgün bir dil ile yazılmış fevkalâde meraklı ve güzel on dört*

2. İlk hikâye: *Billur Köşk ile Elmas Sefine* hikâyesi Padişahın dualarla sahip olduğu kızını korumak için yaptırdığı Billur Köşk'ü Yemen padişahının oğlu görmeye gelir. Yemen padişahının oğlunu gören kız, ona âşık olur. Yemen padişahının oğlu, aşkını padişahın kızına anlatmadan geri Yemen'e döner. Padişahın kızının Yemen'e gitmesi ve orada Yemen padişahına oynadığı oyunlar anlatılmıştır.

İkinci hikâye: *Helvacı Güzeli* hikâyesinde, babasının hacca gitmesi sonucu iftiraya uğrayan kızın yaşadığı haksızlıklarla mücadelesi ele alınmıştır.

Üçüncü hikâye: *Kahveci Güzeli* hikâyesi, bir delikanlının yaşadığı fakir hayattan kurtuluş zenginliğe erişmesi ve bu süreçte yaşadığı olaylar anlatılmıştır.

Dördüncü hikâye: *Ağlayan Nar ile Gülen Ayva* hikâyesinde erkek çocuk hasreti çeken padişahın hep kız çocuğu olur. Eşi yeniden hamile kalır. Padişahın bu çocuğu da kız olur. Erkek kılığına giren kızın büyümesi, bu olayın anlaşılması için verdiği mücadeleler ve erkeğe dönüşmesi olayı anlatılır.

Beşinci hikâye: *Muradına Nail Olan Dilber* eski zamanlarda annesi ile yaşayan kızın bir kuş tarafından kaçırılıp bir sarayda hareketsiz yatan şehzadenin başında beklemesi anlatılmıştır. Şehzadenin başında otuz dokuz gün bekleyen kızın, denizden geçen bir gemiciden esir satın alması, kırkinci gün esiri, şehzadenin başında bırakıp kendisinin sarayı gezmesi ve şehzadenin uyanması sonucu esir tarafından ihanete uğraması ele alınmıştır.

Altıncı hikâye: *Muradına Nail Olmayan Dilber* hikâyesinde fakir bir ortamda dünyaya gelen kızın teyzesi tarafından uğradığı ihanetler konu edilmiştir.

hikâyeyi şamildir” şeklinde bir açıklama bulunmaktadır.

Beybögrek ile Akkavak Kız³ hikâyesinde hükümdar olan beyin çocuğu yoktur. Hükümdar bu duruma çok üzülür ve bunu lalasına anlatır. Lala ile beraber ava çıkmaya karar verir. Ava gittiklerinde yolda bir seyyah ile karşılaşır. Seyyah hükümdarın çocuk hasreti çektiğini bilmektedir. Ona bir elma verir. Elmanın hikâye kitabının giriş kısmında hikâyelerin içeriği ve dili hakkında “Herkesin anlayabileceği düzgün bir dil ile yazılmış fevkalâde meraklı ve

Yedinci hikâye: *Tasa Kuşu* hikâyesinde, iyi ve âdil bir hükümdarın kızının yaşadıkları ele alınmıştır. Bir kuş tarafından kaçırılan kızın hayatı etrafında şekillenen olaylar anlatılmıştır. Kuş, sürekli kızın hayatına müdahale eder ve sürekli onun işlerini bozar. Şehzade ile evlendikten sonra da kızın kuşa karşı verdiği imtihanı devam ettirmektedir. Hikâyenin sonunda ise bütün zorluklarla mücadele eden kız, mutlu sona ulaşmıştır.

Sekizinci hikâye: *Zümürdüanka Kuşu* hikâyesinde bir padişahın üç oğlu vardır. Bu hikâyede üç oğlandan en küçüğün başına gelenler ve cesareti ile kötülüklerle karşı verdiği mücadeleler anlatılmıştır.

Dokuzuncu hikâye: *İğici Baba* hikâyesi, üç kız kardeşin etrafında cereyan etmiş olayları ele alan hikâyede İğici Baba'nın iki kız kardeşi öldürmesi ve üçüncü kardeşin İğici Baba'dan kurtulmak için verdiği mücadeleler anlatılmıştır.

Onuncu hikâye: *Hırsızla Yankesici* hikâyesi, aynı kadınla evli olan hırsız ve yankesicinin gerçeği ortaya çıkarmak için yaptıkları yarışı konu almıştır.

On birinci hikâye: *Sefa ile Cefa* hikâyesi, padişahın çocuğu yoktur. Lalası ile gezerken bir seyyah ile karşılaşır. Seyyah padişaha bir elma verir. Onun verdiği elmayı hem eşinin hem de kendisinin yemesi sonucunda çocuğunun olacağını söyler. Aradan zaman geçtikten sonra padişahın bir oğlu olur. Bu sırada yanındaki lalanın da bir oğlu olur. Bu çocuklara isimlerini seyyah verir. Bu iki çocuk beraber büyür. Hikâyede padişahın oğlu Sefa hep başına bela açar ve onu belalardan hep lalanın oğlu Cefa kurtarır. Hikâyede Sefa ve Cefa'nın etrafında gelişen olaylar anlatılmıştır.

On ikinci hikâye: *Ali Cengiz* hikâyesi, Hükümdarın yanında çalışmaya başlayan delikanlının hükümdarın isteği üzerine Ali Cengiz oyununu öğrenmek için gidişi ve bu sırada başına gelenler ele alınmıştır.

On üçüncü hikâye: *Saka Güzeli* hikâyesi, beraber büyüyen hükümdar ve vezirin kızları birbirlerini çok sevmektedir. Gel zaman git zaman padişahın kızı vezirin kızını kıskanır. Padişahın kızının yaptığı kötülüklerden kurtulmak isteyen vezirin kızı, Saka Güzeli ile evlenmesi ve daha sonra başına gelen olaylar anlatılmıştır.

On dördüncü hikâye: *Kara Yılan* hikâyesi, hükümdarın çocuğu yoktur ve bu durum onu çok üzmektedir. Kâhyasına bu durumu dile getirir. Kâhyası, hükümdarın üzülmesine dayanamaz ve onunla gezmeye çıkar. Kâhya ile gezerken bir seyyah ile karşılaşır. Seyyah hükümdarın çocuğu olmadığını anlar ve ona bir elma verir. Eşyle beraber elmayı yiyen hükümdarın eşi hamile kalır. Dokuz ay sonra eşi doğum yapar, fakat bir yılan dünyaya getirir. Doğuma gelen bütün ebeleri öldüren Kara yılan, doğum için gelen kızı öldüremez. Bu hikâyede Kara yılan ve kızın etrafında gelişen olaylar ele alınmıştır.

3. *Beybögrek ve Akkavak Kızı*, Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinin eş metnidir. İki hikâyede benzer ve farklı yönler bulunmaktadır. İlk olarak çocuksuzluk motifi, kahramanların tutsak olması benzer yönlerdir. Kahramanlarının isimlerinin farklı olması, Bamsı Beyrek hikâyesinde adının Dede Korkut, Beybögrek hikâyesinde seyyah tarafından verilmesi gibi farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz.

güzel on dört yarısını kendisinin yarısını eşinin yemesini söyler. Dokuz ay sonra hükümdarın bir oğlu olur. Çocuk büyür okuma çağına gelir fakat hâlâ adı konulmamıştır. Seyyah gelip çocuğa ad koyar. Çocuğun adı Beyböğrek onunla beraber doğan atın adı ise Bengiboş olur. Beyböğrek, delikanlı bir yiğit olur. Ata binmeyi ve silah atmayı öğrenir. Şehzade Beyböğrek, av avlarken bir ceylana rast gelir. Ceylanın peşine düşen Şehzade Beyböğrek, bir obaya denk gelir. Obada Akkavak kızını gören Beyböğrek, ona âşık olur. Oba beyinden kızını ister. Düğün hazırlıkları başladığı zaman cenge giden Beyböğrek ve 39 arkadaşı tutsak alınır. Yedi yıl tutsak kalan Beyböğrek, tekfurun kızı tarafından kurtarılır. Beyböğrek memleketine döner. Yedi yıldan beri ona hasret olan Akkavak kızına kavuşur. Daha sonra tekfurun kızını almak için cenge gider. Önce Akkavak kızı sonra tekfurun kızı ile evlenir.

Yurdatap, *Beyböğrek ve Akkavak kızı hikâyesinin* eski bir Türk masalı olduğunu dile getirmiştir. Hikâyeyi M. Baha Gökoğlu'nun verdiği notlardan hareketle kaleme almıştır. M. Baha Gökoğlu, hikâyeyi Anadolu'da halk ağzından dinleyerek tespit etmiştir. Selami Münir Yurdatap tarafından değiştirilmeden kaleme alınan hikâye herkesin anlayacağı bir dille yazılmıştır. Hikâyenin teması, heyecanlı bir aşk hikâyesidir.

Dinî kitaplar içerisinde ele aldığımız *Mufassal ve İlaveli Mızraklı İlmihal* halk kitabında yazarın, dinî ve ahlaki öğütlere yer verdiğini görürüz. Yurdatap, Müslümanlara lazım gördüğü dinî öğütleri herkesin anlayabileceği bir dille sadeleştirerek önemsiz gördüğü yerleri ise çıkararak halk eğitimine katkı sağlamıştır.

Yazar, İslam tarihinin en büyük olayı olarak kabul edilen *Kerbela Vakası*nı yeni Türk harflerine çevirerek manzum bir şekilde kaleme almıştır. Yazarın burada amacı, halk arasında detaylı olarak bilinmeyen bu olayı halkın anlamasını sağlamaktır.

Yurdatap'ın halk eğitimi bağlamında yazdığı ve dinî kitaplar içerisinde değerlendirdiğimiz *Yedi Âlimler hikâyesinde* ise karşımıza on iki hikâye çıkmaktadır. Yazarın kaleme aldığı on iki hikâye merak uyandırıcı ve ibret verici hikâyelerdir. Selami Münir, bu hikâyeler ile halka doğruluğu ve dürüstlüğü öğütlemeye çalışmıştır.

Bu halk kitaplarının dışında yazarın millî duygu ve hisleri, vatan uğruna yapılan fedakârlıkları anlatan kitapları da bulunmaktadır. Cenk kitapları içerisinde ele aldığımız *Çakıcı Efe halk hikâyesi*, Anadolu'yu, özellikle İzmir civarını gezen Ali adında ihtiyar bir âşık tarafından anlatılır. Yazar, anlatılan bu hikâyeyi derleyerek yeniden neşreder. Hikâyenin kahramanı olan Çakıcı Efe, Anadolu'nun Yozgat ilinde Süleyman Bey'in yanında bulunan bir yiğittir. Hikâyede Çakıcı Efe'nin Manisa beyinin kızını kurtarmak için verdiği mücadeleye anlatılır.

Hz. Ali ve Re'selgûl Cengi adlı hikâye, Yemen'in Hz. Ali tarafından fethe edilmesi ve burada meydana gelen kanlı savaşları anlatan bir halk kitabıdır. Hz. Ali'nin Yemen'in fethi için verdiği mücadeleler, kitap içerisinde resimlerle süslenerek Arapça aslından Türkçeye aktarılmıştır.

Vatanın bölünmez bütünlüğünü ve ulusal devrimleri halka benimsetmeyi amaç edinen Yurdatap, devrimi halka anlatmak için ulusal halk kitapları yazmıştır. Millî kitaplar içerisinde değerlendirdiğimiz *Yanık Ömer ile Güzel Zeynep* ve *Mehmetçik Çanakkale*'de hikâyeleri bu sınıflandırma içerisinde yer almaktadır. *Yanık Ömer ile Güzel Zeynep* ulusal halk kitabının girişinde "İki genç köylünün temiz aşkını, yurt uğrunda fedakârlıklarını gösterir, çok meraklı ve heyecanlı ulusal bir serüvendir" şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Millî Mücadele Dönemi'nde geçen hikâyede Zeynep'in korkusuzca düşmanla savaşması ve vatan topraklarının bütünlüğü için verdiği mücadele anlatılmaktadır. Askerde bulunan Yanık Ömer adlı gençle nişanlı olan Zeynep'in savaş bittikten sonra birbirlerine kavuşması ve Cumhuriyet'in ilan edildiği gün nikâhlarını kıymaları oldukça önemlidir. Yurdatap, ulusal coşku ile düğün eğlencesini birbirine karıştırır, halka Cumhuriyet'i ve devrimleri benimsetmeye çalışır.

Yurdatap'ın kaleme aldığı bir diğer millî kitap *Mehmetçik Çanakkale*'de adlı ulusal halk kitabıdır. Birinci Dünya Savaşında Çanakkale'de süvari yedek subay olan Kazım Kayatürk'ün harp hatıralarından alınarak yazılmıştır. Kazım Kayatürk'ün dilinden anlatılan hikâyede, Çanakkale'de verilen mücadeleyi ve burada üstün başarı elde etmiş olan Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının savaşta gösterdikleri mücadele anlatılmıştır.

Sonuç

1937 yılında halk kitaplarının modernizasyonu kapsamında eski halk kitaplarını yenileme ve değiştirme projesi halk arasında geniş bir yankı uyandırmıştır. Projeye iktidar, maarif ve matbuatın desteği oldukça büyüktür. Proje kapsamında yenilenmesi ve değiştirilmesi istenen halk kitaplarının sayısının ise sınırlı olduğunu görmekteyiz. İktidarın halk kitaplarını modernleştirme projesi amacına ulaşamamıştır. Güloğul, projenin ve halk kitabı yazan yazarların başarısız olmasının sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır: "Yazarlar, halkı tanımıyorlardı. Halk zevkini bilmiyorlardı. Halkın bu kitaplarda neler aradığını, neler bulduğunu bilmiyorlardı. Halk kitaplarının kirli kabuklarını sıyrıp iç güzelliğini göremiyorlar, görseler bile zevk alamıyorlardı. Halk kitaplarındaki kahramanları kendi hayallerinde canlandıramıyorlardı." (Güloğul, 1937: 9-10). Halk kitaplarının modernizasyonu ile ilgili çalışmalar yine de yazarlar tarafından devam ettirilmiştir. Selami Münir Yurdatap, yeni tema ve konuları işleyen halk kitapları yazmış, yeni kahramanlar yaratmıştır. Yazar, eski basma halk kitaplarını sadeleştirmiş halkın anlayacağı şekilde kaleme almıştır. Aşk

kitapları içerisinde ele aldığımız Ferhat ile Şirin, Âşık Garip, Hançerli Hanım, Billûr Köşk Hikâyesi, Beyböğrek ile Akkavak Kızı bu duruma örnek halk kitaplarıdır. Yazar dinî kitaplarında dinî öğütlerle ve ibret verici hikâyeler ile yaşanan olayları ve durumları anlatmaya çalışmıştır. Cenk kitaplarından olan Ali ile Re'selgul Cengi hikâyesinde cenk usulleri hakkında bilgi vermiştir. Çakıcı Efe hikâyesini bir âşıktan dinleyerek derleyen yazar, bu hikâyenin çeşitli varyantlarının bulunduğunu, ama en çok bilinen varyantının kendi derlediği hikâye olduğunu dile getirmiştir. Mehmetçik Çanakkale'de ve Yanık Ömer ile Güzel Zeynep adlı Millî kitaplarında ise yazar, vatan toprakları için verilen mücadeleyi, Cumhuriyet'i devrimi ve inkılâpları halka benimsetmeye çalışmıştır. Millî halk kitapları ile halka yol göstermiş ve halkı bilgilendirmiştir.

Halk kitaplarının geneline baktığımız zaman toplumun yaşantısı gözler önüne serilmiştir. Selami Münir Yurdatap, halk eğitimi bağlamında yazdığı halk kitaplarında kahramanların yaşadığı maddî – manevî, iyi – kötü, acı – tatlı bütün olayları işleyerek halkın, eğitim ve diğer alanlarda gelişmesini amaç edinmiştir.

KAYNAKÇA

Alangu, Tahir (2020); *Türkiye Folkloru El Kitabı* (haz: İsmail Görkem),Yapı Kredi Yayınları, 1.bs., İstanbul.

Boratav, Pertev Naili (2015); *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Bilgesu, 1. bs., Ankara.

Boratav, Pertev Naili (2016); *Köroğlu Destanı*, Bilgesu, 1.baskı, Ankara.

Çakan, Işıl (2006); Tek Parti Döneminde Devrim Eğitimi Tartışmaları Bağlamında Halk Kitaplarının Modernizasyonu ve Yeniden Üretimi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 9, s. 53-88.

Elçin, Şükrü (1997); *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara.

Güloğul, Rıza (1937); *Halk Kitaplarına Dair*, Çığır Kitabevi, İstanbul.

Kurun Gazetesi (1937); *Dâhiliye Vekâletinin Güzel Bir Teşebbüsü*, s. 1-4.

Öztürk, Sedat (2006); Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları, *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 21, s. 47-72.

Öztürk, Zehra (2007); Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 9, s. 401- 445.

Spies, Otto (1941); *Türk Halk Kitapları Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave* (çev: Behçet Gönül), Rıza Koşkun Basımevi, İstanbul.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler (1998), C. 8, Dergâh Yayınları, İstanbul.